

POLSKA POLITYKA ZAGRANICZNA WZGLĘDEM PAŃSTW BAŁTYCKICH W OKRESIE DWUDZIESTOLECIA MIĘDZYWOJENNEGO

Państwo polskie po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. poza koniecznością budowania aparatu państwowego zmuszone zostało do walki o swoje granice a następnie o ich uznanie na arenie międzynarodowej. Kolejnym niezwykle istotnym zadaniem dyplomacji polskiej stała się kwestia stworzenia systemu sojuszy, które dałyby Polsce i nowo odrodzonym państwom subregionu gwarancje bezpieczeństwa. W tym celu Warszawa w pierwszych latach po zakończeniu wojny intensywnie zabiegała o stworzenie stałej formy współpracy polityczno-militarnej w obrębie subregionu Europy Środkowo-Wschodniej oraz Morza Bałtyckiego. W Warszawie 17 marca 1922 r. doszło do podpisania przez Polskę, Łotwę, Litwę, Estonię i Finlandię układu, który w dalekosiężnych planach polskiego MSZ miał być krokiem ku powołaniu do życia tzw. związku bałtyckiego. Problem polegał jednak na tym, że w Finlandii w tym czasie dużą rolę odgrywały tendencje zacieśnienia współpracy z państwami skandynawskimi oraz chęć obrania polityki neutralności. Litwa zaś nie była skłonna do dalszego zacieśniania relacji z Polską, z którą pozostawała w konflikcie po zajęciu Wilna w kwietniu 1919 r. przez oddziały gen. Lucjana Żeligowskiego. Fakt ten wzbudził w Europie Zachodniej fale krytyki względem Warszawy. Okazja do poprawy wizerunku nadarzyła się w styczniu 1923 r, kiedy to Litwa usunęła garnizon francuski i dokonała aneksji tzw. Kraju Kłajpedy. Wyważona i spokojna reakcja Warszawy na posunięcia Litwinów została pozytywnie oceniona przez mocarstwa zachodnie.

Chociaż żadna z koncepcji zbudowania sojuszu zdolnego przeciwstawić się Rosji Radzieckiej a tym samym zapewnić bezpieczeństwo sobie oraz sojusznikom, nie została zrealizowana, jednak ich analiza pozwala nam dzisiaj wysunąć tezę, że losy tej części Europy nigdy nie były Polsce obojętne i zawsze wiązały się one z bezpieczeństwem całego subregionu, czego dowodem jest obecne zaangażowanie polityczne i militarne w postaci batalionowych grup bojowych w ramach inicjatywy NATO znanej, jako wzmocniona Wysunięta Obecność (ang. enhanced Forward Presence – eFP).

Słowa kluczowe: polityka bezpieczeństwa; bezpieczeństwo europejskie; państwa bałtyckie; współpraca wojskowe w Europie.

Kształtowanie granic z sąsiadami

Wraz z końcem I wojny światowej Europa zmieniła swój kształt geopolityczny. Jedne państwa pojawiły się na mapie po raz pierwszy, jak Łotwa i Estonia a inne jak np. Litwa i Polska, odzyskały utraconą wcześniej niepodległość. Koniec wojny w 1918 r. dla wschodniej części naszego

kontynentu, szczególnie wymienionych powyżej państw nie oznaczał jednak pokoju i zakończenia działań wojennych. Przemiany jakie zaczęły zachodzić w Rosji na skutek rewolucji bolszewickiej spowodowały zagrożenie dla państw, które próbowały odnaleźć się w nowej dla nich rzeczywistości. W wypadku Polski, której położenie międzynarodowe było niezwykle trudne, relacje z sąsiadami wysuwały się zdecydowanie na plan pierwszy. To zadanie wymagało olbrzymiego poświęcenia ze strony kształtującej się służby dyplomatycznej oraz ciągłego zaangażowania przywódców politycznych państwa.

Celem niniejszego opracowania jest przybliżenie czytelnikowi zakresu wysiłków jakie podjęło w dwudziestoleciu międzywojennym państwo polskie w celu „pozyskania” państw bałtyckich do współpracy w zapewnieniu bezpieczeństwa w regionie Morza Bałtyckiego a tym samym ustanowienia sojuszu mogącego zapobiec potencjalnym zagrożeniom ze strony Rosji Radzieckiej.

Początki państwa polskiego i jej dyplomacji, która po stu dwudziestu trzech latach dopiero się odradzała, były niezwykle trudne. Trudności te wynikały z konieczności budowania od podstaw własnego państwa i jego struktur odpowiedzialnych za relacje z państwami sąsiednimi. Brakowało profesjonalnego aparatu urzędniczego, głównie na wyższych szczeblach administracji państwowej, które to stanowiska wcześniej obsadzali zaborcy. W wypadku struktur dyplomatycznych, problem polegał na tym, że trzeba je było tworzyć od nowa, gdyż nie istniały. Jednak problemy, które miały przeważający wpływ na funkcjonowanie odrodzonej Polski wynikały nie tyle z sytuacji wewnętrznej co z niestabilnej sytuacji międzynarodowej wokół przyszłych granic Polski oraz miały swoje źródło w konfliktach z sąsiadami, niechętnie patrzącymi na aspiracje terytorialne odradzającej się Rzeczypospolitej. Zatem jednym z największych wyzwań i zarazem priorytetów dla formującego się państwa, było ustalenie granic, a następnie ułożenie właściwych relacji z sąsiadami.

Warto o tych priorytetach pamiętać, tym bardziej że znalazły one wyraz w praktycznych działaniach rządu w Warszawie. Już 20 listopada 1918 r., wkrótce po odzyskaniu niepodległości przez Polskę, Józef Piłsudski, przyjął pierwszego posła niemieckiego w Polsce. Zdawał sobie, bowiem sprawę, że z Niemcami trzeba podjąć jak najszybciej rozmowy o takiej drodze ewakuacji wojsk niemieckich, by wracające oddziały przejechały przez ziemie polskie bez zagrożenia polskiej suwerenności. Warto zaznaczyć, że dla żołnierzy niemieckich, zmęczonych długoletnią wojną, ale dobrze uzbrojonych i bynajmniej niezdemoralizowanych, najkrótsza droga do domu wiodła właśnie przez ziemie polskie¹.

Józef Piłsudski negocjując z przedstawicielem Niemiec, już wtedy miał na uwadze sprawę wschodniej granicy Polski. Próbowano negocjować kwestię przepuszczenia przez wycofujących się Niemców oddziałów polskich do Wilna, aby uprzedzić nacierających od wschodu bolszewików. Porozumienie w sprawie wycofania oddziałów niemieckich i przepuszczenia oddziałów polskich w kierunku Wilna podpisano na początku 1919 r. Ponadto Niemcy w zamian za ułatwienia transportowe dla swoich oddziałów wojskowych w drodze na zachód zgodzili się na przekazanie Polakom części uzbrojenia².

Rozpoczęła się batalia Polski o granice wschodnią państwa. Najważniejszą częścią tej batalii stała się wojna polsko-bolszewicka, za początek której uznaje się walki Samoobrony Wileńskiej z napierającymi od wschodu regularnymi oddziałami Armii Czerwonej, które miały miejsce już na początku stycznia 1919 r. na terenie Wilna i jego okolic. Do starć regularnych oddziałów Wojska Polskiego z Armią Czerwoną doszło dopiero w połowie lutego w pobliżu Barezki Kartuskiej. W kwietniu 1919 r. Józef Piłsudski rozpoczął ofensywę, której efektem było zajęcie Wilna i przesunięcie linii frontu daleko na wschód. Wkroczenie Wojska Polskiego do Wilna nie spodobało się Litwinom.

Tymczasem dyplomacja polska bezskutecznie starała się zdobyć poparcie mocarstw dla aspiracji terytorialnych na wschodzie, akcentując niebezpieczeństwo bolszewickie. Z punktu widzenia mocarstw zachodnich jakakolwiek próba poszerzenia stanu posiadania poza teren „etnicznie polski” –

¹ Wołos M. *Szkic o polskiej polityce zagranicznej w międzywojennym dwudziestoleciu*, [red:] Persak K., Machcewicz P., *Polski wiek XX – Dwudziestolecie*, Bellona 2009, s. 199–200.

² Ibidem, s. 200–202.

jak wówczas mówiono, nie zadając sobie najczęściej zresztą trudu znalezienia precyzyjnej definicji tego pojęcia – groziła konfliktem z przyszłą niebolszewicką Rosją, w której powstanie głęboko wierzone. W Paryżu podczas konferencji pokojowej (18 stycznia – 28 czerwca 1919 r.), stojący na czele delegacji polskiej Roman Dmowski³ postulował oddanie Polsce Warmii i Mazur, zaś Litwie możliwie jak najwięcej terytorium dawnych Prus Wschodnich w rejonie Kłajpedy, wierząc, że znajdzie się ona w jakiejś formie federacji z odrodzonym państwem polskim⁴.

W obozie polityków odradzającej się Polski, w kwestii kształtu granicy wschodniej, ścierały się dwie koncepcje – inkorporacyjna i federacyjna. Autorem koncepcji, zwanej inkorporacyjną, był Roman Dmowski, który uważał, że w granicach odrodzonego państwa polskiego powinno znaleźć się ziemie, na których Polacy stanowiliby co najmniej 60 proc ogółu ludności, co w praktyce było niemalże zbieżne z przyszłą granicą wytyczoną w wyniku traktatu ryskiego kończącego wojnę polsko bolszewicką. Koncepcja federacyjna (federalistyczna), której zwolennikiem był Józef Piłsudski, polegała na aktywnym sprzyjaniu przez Polskę stworzeniu, niezależnych państw położonych między Rosją a Rzeczpospolitą. Po pierwsze, przez sam fakt oderwania ich z terytoriów należących wcześniej do imperium rosyjskiego osłabiałaby potencjał gospodarczy, społeczny, militarny Rosji. Po drugie, stanowiłyby naturalne bufory dla Polski na wypadek agresji ze wschodu. W interesie Warszawy leżałoby jak najlepsze ułożenie sobie relacji z tymi państwami, które, zagrożone przez Rosję (czerwoną bądź białą), w sposób naturalny stałyby się sojusznikami Polski. Wartością samą w sobie powyższej koncepcji było uwzględnienie aspiracji państwowych przyszłych wschodnich sąsiadów⁵. Z uwagi na fakt, że władza w okresie становienia państwa spoczywała w rękach zwolenników Józefa Piłsudskiego, prym wiodła idea federacyjna.

Na drodze w realizacji polskiej polityki zagranicznej skierowanej w stronę wschodnich sąsiadów, w tym także państw bałtyckich, stanął Związek Radziecki i rozpoczęta w 1919 r. wojna polsko-bolszewicka. Wojna ta miała ogromne znaczenie dla realizacji obydwu wspomnianych powyżej koncepcji, a w konsekwencji zadecydowała o kształcie wschodniej granicy Polski. W tym miejscu należy wspomnieć, że wśród historyków istnieją dwie opcje na cześć początkową wojny polsko-bolszewickiej. Według jednej, przeważającej opinii, wojna ta zaczęła się na przełomie lutego i marca 1919 r., kiedy to przepuszczone przez kordony niemieckie oddziały polskie wkroczyły na ziemie litewsko-białoruskie i w rejonie Wołkowyska zetknęły się z wojskami sowieckimi. Drugi pogląd głosi, że początek wojny polsko-sowieckiej nastąpił wcześniej, już na przełomie grudnia 1918 i stycznia 1919 r., kiedy to Samoobrona Wileńska⁶ broniąc miasta, starła się z bolszewikami wkraczającymi na obszar Wilna⁷.

Sam przebieg działań wojennych i zajęcie w ich wyniku w kwietniu 1919 r. przez Wojsko Polskie Wilna, nie pomogły w realizacji koncepcji ułożenia sobie poprawnych stosunków z sąsiadami. Bardzo negatywnie na zajęcie Wilna przez wojska polskie w kwietniu 1919 r. zareagowali Litwini, którzy uważali to miasto za swoją historyczną stolicę i nie wyobrażali sobie budowy własnego państwa bez Wileńszczyzny. Zapoczątkowało to długotrwały konflikt pomiędzy Polską a Litwą. Granica polsko-litewska nie została przez rząd litewski uznana jako granica

³ Roman Stanisław Dmowski – Polski działacz niepodległościowy. Pod koniec I Wojny Światowej stał na czele Komitetu Narodowego Polski, który był uznany przez państwa Ententy za namiastkę rządu polskiego na emigracji i przedstawicielstwo interesów Polski. Delegat Polski na konferencję paryską w 1919 i sygnatariusz traktatu pokojowego w Wersalu. Zagorzał przeciwnik polityczny Józefa Piłsudskiego i jego projektu tworzenia państwa federacyjnego – wizji wielowyznaniowej i wielonarodowościowej Polski.

⁴ Wołos M. *Szkic o polskiej polityce ...*, s. 204–206.

⁵ Ibidem, s. 212–213.

⁶ Pod koniec okupacji niemieckiej na obszarze Wileńszczyzny i innych terenów zamieszkałych przez Polaków powstała Samoobrona ludności polskiej, która miała zamiar przejąć władzę po ustąpieniu cofających się wojsk niemieckich. Na przełomie 1918/1919 r. Samoobrona na krótki czas, formalnie stanowiąc część składową Wojska Polskiego, zajęła miasto i najbliższą okolicę, ale Wilna nie utrzymała, gdyż ze wschodu wkroczyły regularne oddziały sowieckie.

⁷ Łosowski P. *Polityka II Rzeczypospolitej wobec państwa sąsiednich*, czasopismo: *Niepodległość i Pamięć*, Tom 5, Numer 4 (13) (1998), s. 46–47. [http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Niepodleglosc_i_Pamiec/Niepodleglosc_i_Pamiec-r1998-t5-n4_\(13\)/Niepodleglosc_i_Pamiec-r1998-t5-n4_\(13\)-s43-56.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Niepodleglosc_i_Pamiec/Niepodleglosc_i_Pamiec-r1998-t5-n4_(13)/Niepodleglosc_i_Pamiec-r1998-t5-n4_(13)-s43-56/Niepodleglosc_i_Pamiec-r1998-t5-n4_(13)-s43-56.pdf), (dostęp: 19.05.2019).

państwowa, lecz była traktowana jako tymczasowa linia demarkacyjna. W proteście, Litwini zerwali wszelkie stosunki z Polską⁸.

Należy zauważyć, że od samego początku odzyskania niepodległości Litwini obawiali się polskiej dominacji w sferze wpływów kulturalnych a także politycznych i gospodarczych. Ponadto obawiano się, że ustanowienie proponowanych przez Polskę poprawnych, a tym bardziej dobrych stosunków z Litwą może przerwać proces konsolidacji i kulturalnej emancypacji narodu litewskiego. Jednak już wcześniej w połowie XIX w. odrzucenie polskiej (szlacheckiej) kultury stało się podstawą formowania się nowoczesnej litewskości. Litewski ruch odrodzenia narodowego formował ideologię narodową oraz pojęcie narodu, którego najważniejszymi elementami były: język, folklor, zwyczaje, kultura ludowa. Na początku XX w. litewski ruch ludowy sformułował żądania podziału etnopolitycznego Litwy i Polski. To przyspieszyło procesy narodowej dyferencjacji oraz świadomości narodowej na ziemiach Litwy historycznej⁹. Modernizacja społeczeństwa mająca miejsce w XIX w. oraz szerzenie się ideologii nacjonalizmu zadecydowały o tym, że kształtujące się narody stały się politycznymi i kulturalnymi przeciwnikami.

W następstwie wydarzeń z kwietnia 1919 r., do Wilna udał się Józef Piłsudski gdzie wygłosił manifest *Do mieszkańców byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego*, w którym deklarował, że o przyszłych losach Wileńszczyzny zadecydują sami jej mieszkańcy. Ponadto dokonano uroczystego otwarcia Uniwersytetu Wileńskiego, zamkniętego przez carat po powstaniu listopadowym, któremu 11 października 1919 r. Józef Piłsudski nadał imię króla Stefana Batorego. Jednak wysiłki te zyskały przychylność tylko Polaków. Litwini dostrzegali w nich polskie aspiracje, których celem było odebranie im Wileńszczyzny. Litwinom bliższe były poglądy głoszone w ostatnich dziesięcioleciach XIX w. przez twórców litewskiego odrodzenia narodowego, budujących swoje hasła na opozycji wobec polskości, niż odwołanie się do czasów Rzeczypospolitej Obojga Narodów, kojarzonych z polonizacją elit litewskich.

Powracając do wysiłków strony polskiej mających na celu pozyskanie Litwinów do idei zacieśnienia więzów z Polską należy stwierdzić, że oprócz Litwinów, deklaracjami Piłsudskiego składanymi w Wilnie nie były zainteresowane również mniejszości etniczne mieszkające na Wileńszczyźnie. Do idei zacieśnienia więzów z Polską, Żydzi byli skutecznie zniechęceni przez Litwinów, oferujących nadzwyczaj szeroką autonomię narodowościową w ramach republiki litewskiej. Białorusini zaś kojarzyli Polaków nade wszystko z ziemiaństwem i warstwami posiadającymi. Innymi słowy koncepcja federacyjna nie zyskała przychylności zarówno wśród Litwinów jak i Białorusinów, do których po zajęciu Mińska przez Wojsko Polskie, Józef Piłsudski wygłosił w języku białoruskim przemówienie, zachęcając ich do politycznego współdziałania¹⁰.

Kwestia granicy polsko-litewskiej była jedną z trudniejszych do rozwiązania. Obie strony zgłaszały daleko idące roszczenia terytorialne względem siebie, które wzajemnie się wykluczały. Litwa w swoich granicach widziała nie tylko Wilno, ale też Białystok, Suwałki, Grodno i Lidę. Zwolennicy federacji wprawdzie godzili się na odstąpienie Litwie Wilna ale za to oczekiwali aby Litwa została sfederowana z Polską. Litwini natomiast nie myśleli o jakichkolwiek związkach państwowych z Polską – zdecydowani byli budować swoje zupełnie niepodległe, odrębne państwo bez związków państwowych z Polską.

Litwa podczas wojny polsko-bolszewickiej nie zachowała neutralności i na podstawie tajnej klauzuli do traktatu litewsko-sowieckiego z 12 lipca 1920 r., wyraziła zgodę na przemarsz Armii Czerwonej przez swoje terytorium. Ponadto oddziały litewskie w niektórych miejscach wystąpiły zbrojnie przeciwko wojsku polskiemu. Litwa liczyła na zdobycze terytorialne, które przypadną jej w udziale po zwycięstwie bolszewików. Litwini nie byli jednak świadomi zaborczych planów swojego sojusznika, który zaledwie w kilka dni po podpisaniu traktatu, rozważał kwestię, czy okupować Litwę już teraz czy jeszcze poczekać do ostatecznego zwycięstwa nad Polską. Jednak

⁸ Ibidem, s. 49.

⁹ Miknys R. *Ogląd historyczny stosunków polsko-litewskich na przebiegu wieków*; publ. 19 czerwca 2011 – Polish American Congress, <http://pacnorthjersey.org/oglad-historyczny-stosunkow-polsko-litewskich-na-przebiegu-wiekow/>, (dostęp: 12.12.2019).

¹⁰ Wołos M. *Szkic o polskiej polityce ...*, s. 215–216.

klęska bolszewików w bitwach pod Warszawą i Niemnem pokrzyżowała plany. Wycofujący się bolszewicy przekazali Wilno władzom litewskim. Piłsudski jednak nie zdecydował się na zajęcie spornego miasta. Z inspiracji Piłsudskiego upozorowano bunt części oddziałów, wywodzących się głównie z Wileńszczyzny, których celem było zajęcie Wilna. Formacje pod dowództwem gen. Lucjana Żeligowskiego zajęły Wilno 9 października 1920 r., Kontrofensywa litewska mająca na celu odbicie miasta skończyła się niepowodzeniem. Na zajęty przez Polaków obszarze powołano do życia Litwę Środkową. Piłsudski nie zdecydował się od razu na przyłączenie tego terytorium, dając Litwinom do zrozumienia, że mogą uzyskać ten obszar za cenę federacji z Polską. Litwini nie przyjęli oferty. Odrzucenie przez Litwę idei federacji przesądziło o przynależności Wilna. W krótkim czasie przeprowadzono wybory do Sejmu Wileńskiego (zbojkotowane przez Litwinów), który opowiedział się za przynależnością do Polski. Uroczystego aktu przyłączenia dokonano 22 kwietnia 1922 r¹¹.

Od tego momentu stosunki polsko-litewskie układały się źle. Litwa uważała, że nadal jest w stanie wojny z Polską. Zerwano wszelkie połączenia komunikacyjne i konsekwentnie odrzucano określenie „granica polsko-litewska”, zastępując je pojęciem „linia demarkacyjna”, a później „linia administracyjna”. Stan ten, mimo kilkakrotnie podejmowanych przez polską dyplomację i osobiście przez Piłsudskiego, prób nawiązania kontaktów dyplomatycznych, przetrwał aż do marca 1938 r¹².

Relacje z kolejnym sąsiadem z północy – Łotwą – również nie należały do łatwych. Wprawdzie już w 1895 r. jeden z czołowych polskich działaczy socjalistycznych i przyszła głowa państwa – Józef Piłsudski pisał, że „w skład państwa rosyjskiego oprócz Rosji właściwej wchodzi i inne, przemocą ujarzmione i łańcuchem niewoli przykute do caratu kraje. Ludność tych krajów – Polacy, Litwini, Łotysze, Rusini zalega obszary, dawniej do Rzeczypospolitej Polskiej należące. Mają więc one całkiem inną przeszłość historyczną, inną tradycję; wszystkie zaś cierpią pod caratem srogie prześladowania narodowościowe i religijne”¹³.

Uczestnicy polskiego ruchu wyzwolenczego na przełomie wieków określili Łotyszy jako ewentualnych sprzymierzeńców w przyszłości. Kontakty socjaldemokratów łotewskich i polskich przybrały stały charakter (na Politechnice w Rydze działały aktywne ugrupowania polskich socjalistów czołowym działaczem jednego z nich był późniejszy prezydent RP Ignacy Mościcki). W 1901 r. w Londynie socjaldemokraci łotewscy nawiązali kontakt z J. Piłsudskim, który usiłował ich przekonać do konieczności walki nie tylko o socjalizm i autonomię w obrębie Rosji, lecz także o pełną niepodległość. Kontakty te miały jednak bardzo ograniczony zasięg a ich charakter można rozpatrywać jedynie na poziomie indywidualnych relacji pomiędzy działaczami emigracyjnymi¹⁴.

Pod koniec lipca 1918 r., kiedy już na horyzoncie rysował się kształt powojennej Europy, do przebywającego w Sztokholmie przedstawiciela Polskiego Komitetu Narodowego przybył członek Łotewskiej Tymczasowej Rady Narodowej i poinformował go o sytuacji politycznej na Łotwie. Po rozmowie obydwie strony doszły do wniosku, że po wojnie należy nawiązać stosunki gospodarcze i dlatego trzeba zawczasu omówić formy przyszłej współpracy. Do podobnego spotkania doszło pomiędzy przedstawicielami polskimi i estońskimi, podczas którego omawiano kwestie sytuacji po zakończeniu wojny i nawiązania współpracy między Polską, Litwą, Łotwą, Finlandią, Szwecją i Estonią¹⁵. Jednak do faktycznej współpracy pomiędzy Polską i Łotwą doszło dopiero po odzyskaniu niepodległości, chociaż i w tym przypadku podobnie jak z Litwą pojawiły się problem graniczny.

Ustalenie granicy z Łotwą, w odróżnieniu od Litwy nie przebiegało w sposób aż tak burzliwy. Pod koniec 1919 r. (w trakcie wojny polsko-bolszewickiej) władze Łotwy zwróciły się do Polski z prośbą o pomoc w usunięciu Armii Czerwonej z Łatgalii. Warszawa była tym zainteresowana,

¹¹ Retka D. *Stosunki polsko-litewski w okresie międzywojennym*, publ. 9 lutego 2015 – portal: Historia.org.pl, <https://historia.org.pl/2015/02/09/stosunki-polsko-litewskie-w-okresie-miedzywojennym/> (dostęp: 23.05.2019).

¹² Wołos M. *Szkic o polskiej polityce ...*, s. 231.

¹³ Jēkabsons Ē. *Początek stosunków Łotwy i Polski: pierwsze kontakty, wiosna–jesień 1919 roku*, Czasopismo Instytutu Historii UMCS *RES HISTORICA* nr 42 (2016), s. 246, <https://reshistorica.journals.umcs.pl/rh/issue/view/202/showToc> (dostęp: 22.05.2019).

¹⁴ Ibidem, s. 247–248.

¹⁵ Ibidem, s. 248.

ponieważ na tym obszarze mieszkało sporo Polaków. Należy zauważyć, że jeden z polskich warunków podczas negocjacji z bolszewikami dotyczył oddania Łatgalii z Dyneburgiem Łotyszom. Wojska polskie w styczniu 1920 r. wspierając Łotyszy w walkach o zajęcie wschodniej części Kurlandii oraz Łatgalii, zajęły tereny aż po rzekę Dźwinę. Współpraca z Łotyszami trwała jednak krótko. W Rydze obawiano się, że Polacy, korzystając z nadarzającej się okazji przyłączą do Polski tereny, na których żywił polski stanowi ok. 50 % populacji. Łotysze podjęli tajne rokowania z bolszewikami, zawierając z nimi układ¹⁶. Wkrótce w wyniku ofensywy bolszewików w lipcu 1920 r. wojsko polskie wycofało się, co wykorzystane zostało przez Łotyszy, którzy zajęli te tereny. Jesienią tego samego roku wojsko polskie ponownie zbliżyło się do posterunków łotewskich ale nie wkroczyło powtórnie na te tereny. Granica polsko-łotewska, chociaż przez wiele lat nie podpisano odpowiednich dokumentów, nie była przedmiotem większych targów. Ostatecznie ustalenie granicy pomiędzy Polską i Łotwą nastąpiło w 1936 r., kiedy to Warszawa definitywnie zrzekła się spornego terytorium.

Spśród trzech krajów bałtyckich poddanych analizie w niniejszym opracowaniu relacje Polski i Estonii w pierwszych latach po zakończeniu I wojny światowej charakteryzowały się najmniejszą dynamiką. Wprawdzie bliskie stosunki polityczne Polaków i Estończyków sięgają średniowiecza ale dopiero niewola rosyjska spłotła w jeden węzeł przeżyć i wspólnych dążeń do niepodległości historię obydwu narodów. Między Polakami i Estończykami zawiązały się nie tylko bliskie stosunki polityczne, ale również powstały więzi kulturalne i naukowe, oparte na sympatii i wzajemnym szacunku. Sytuacja polityczna obydwu narodów pod zaborem rosyjskim była bardzo podobna, cechowały ją te same dążenia niepodległościowe. Reakcją na przenikanie kultury niemieckiej i rosyjskiej w tym okresie był w Estonii zwrot ku literaturze polskiej, która dla wielu reprezentowała najwyższą kulturę literacką narodów słowiańskich. Kultura polska stała się w pewnym sensie remedium na rusyfikację, a Polska i Polacy nieustraszeni w walce o niepodległość, stali się wzorem dla Estończyków. W tym kontekście nie bez znaczenia był fakt, że w okresie rosyjskim większość żołnierzy estońskich swoją służbę wojskową odbywała właśnie w Polsce. Wyrazem dobrych stosunków polsko-estońskich stało się braterstwo broni, które zjednoczyło armie obu państw we wspólnej walce z armią sowiecką w latach 1918–1920¹⁷.

W przeciwieństwie do Litwy i Łotwy Polska nie graniczyła z Estonią, co nie oznacza, że kontaktów na szczeblu wojskowym i politycznym nie było. Znany estoński naukowiec i działacz państwowy z okresu przedwojennego Jüri Uluots ocenił, że w bardzo ważnym dla obu krajów okresie historycznym w latach 1918–1920 w czasie obrony swojej niepodległości Estonia równolegle zabezpieczała polski północny front, natomiast Polska, odpierając ataki ze Wschodu, zabezpieczała Południe Estonii. W okresie międzywojennym, jak podają źródła historyczne, stosunki polsko-estońskie były dość żywe i nacechowane wzajemną życzliwością, a nawet przyjaźnią. Gdy jednostki wojskowe Estonii i Polski spotkały się niedaleko miejscowości Jekabpils (leżącej obecnie na terenie dzisiejszej Łotwy) w dniu 4 czerwca 1919 r., wymieniły symboliczne, mające przyjazny charakter, uściski dłoni¹⁸.

Próby budowy współpracy polityczno-militarnej

Odzyskanie niepodległości przez Polskę i Litwę oraz powstanie niepodległej Łotwy i Estonii wprowadziło kontakty pomiędzy tymi państwami na nową drogę. Po odzyskaniu niepodległości oprócz uregulowania kwestii granic polska dyplomacja zabiegała o to, aby nadać trwałą formę współpracy polityczno-militarnej obejmującej subregion Morza Bałtyckiego oraz Europy Środkowo-Wschodniej. Najbardziej ożywione relacje odbywały się na linii Warszawa-Tallin. W 1918 r. w estońskim projekcie Ligi Bałtyckiej, obok państw bałtyckich, znalazła się Skandynawia i Polska¹⁹. Po I wojnie światowej pojawiły się różne koncepcje reorganizacji Europy Środkowo-Wschodniej. Ich wspólnym mianownikiem stała się teza, że utrzymanie niezależności

¹⁶ Wołos M. *Szkic o polskiej polityce ...*, s. 218–219.

¹⁷ Fyda R. *Emigracja polska w Estonii w latach 1918–1939*, [w:] *Nasza przeszłość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce*. Tom 81, Kraków 1994, s. 213, http://naszaprzeszlosc.pl/files/tom081_06.pdf (dostęp: 22.05.2019).

¹⁸ Portal Eesti.pl, <https://www.eesti.pl/historia-relacji-polsko-estonskich-12017.html> (dostęp: 22.05.2019).

¹⁹ Fyda R. *Emigracja polska w Estonii ...*, s. 213.

nowopowstałych państw narodowych wymaga współdziałania z najsilniejszym państwem w regionie – Polską.

Odnowienie Rzeczypospolitej w nowej postaci z granicami sprzed rozbiorów okazało się niemożliwe. Ponadto pojawiło się pytanie o granice polityczne między odrodzoną Polską a nowo powstałymi państwami wchodzącymi w skład istniejącej wcześniej federacji jagiellońskiej. Jeszcze inną równie ważną kwestią było to, do której części Europy miałyby należeć nowopowstałe państwa. W wypadku trzech republik bałtyckich było oczywiste, że, tak jak Polska, stanowiły one integralną część Europy Środkowo-Wschodniej²⁰. W niniejszym opracowaniu przedstawione zostaną dwie, a właściwie z braku dostatecznych źródeł, jedna koncepcja (Związek Bałtycki) politycznej reorganizacji Europy Środkowo-Wschodniej.

Zdaniem niektórych badaczy tematyki polityki bezpieczeństwa regionu Morza Bałtyckiego, początek idei stworzenia bloku skandynawsko-bałtyckiego (dalej zwanego jako Związek Bałtycki) dał Jaan Tonisson z Estońskiej Ludowej Partii Postępowców, który już we wrześniu 1917 roku mówił o potrzebie „stworzenia bloku skandynawsko-bałtyckiego – unii 30 milionów ludzi, która zapobiegłaby powstaniu dominującego, wielkiego mocarstwa i zapewniłaby Europie Północnej stabilizację”²¹. Strona polska chciała nawiązać współpracę z krajami bałtyckimi zaraz po odzyskaniu niepodległości i sformowaniu rządu w 1918 r. Prace nad projektem nabrały tempa dopiero od października 1919 r., kiedy Polska formalnie uznała Łotwę i Estonię. Jednak już w lipcu 1919 r. Józef Piłsudski podczas rozmowy z brytyjskim ministrem pełnomocnym w Warszawie przedstawił koncepcję wspólnej polityki brytyjsko-polskiej na Bałtyku. Brytyjczycy nie potraktowali wówczas Polski jako poważnego partnera lecz jako klienta Francji. Mimo odmowy współpracy ze strony brytyjskiej Polska nie zrezygnowała z idei sojuszu politycznego z Bałtami. Józef Piłsudski przywiązywał dużą wagę do stworzenia frontu Finlandii, trzech państw bałtyckich i Polski. W dniach 15–23 stycznia 1920 r. w Helsinkach odbyła się konferencja państw bałtyckich, w której wziął udział również przedstawiciel Polski. W trakcie konferencji doszło jednak do sporu polsko-litewskiego, który uniemożliwił zawarcie jakiegokolwiek porozumienia²².

Polska wciąż prowadząc wojnę z Rosją Radziecką, nie zrezygnowała z prób stworzenia Związku Bałtyckiego. Na zwołanej w marcu 1920 r. konferencji w Warszawie próbowano pozyskać przychyłność Łotwy i Finlandii, jednak nie wypracowano wspólnego stanowiska. Na przeszkodzie stanęła m. in. kwestia polsko-łotewskich rozbieżności co do ustalenia wspólnych granic. Jednak jeszcze tego samego roku w sierpniu przybyli do Rygi przedstawiciele Polski, Finlandii i trzech państw bałtyckich. Obrady trwały miesiąc i toczyły się w czterech komisjach – politycznej, prawnej, ekonomicznej i kulturalno-społecznej²³.

Najważniejszy podpisany 31 sierpnia 1920 r. układ polityczny postanawiał że „strony gotowe są wzajemnie rozstrzygać spory między sobą drogą pokojową, nie zawierać żadnych układów przeciwko sobie, nie tolerować na swych terytoriach żadnej akcji skierowanej przeciwko którejkolwiek z umawiających się stron, gwarantować swobody mniejszościom narodowym i zawrzeć pomiędzy sobą konwencję wojskową o charakterze obronnym”²⁴. Układ przewidywał zwoływanie zjazdów ministrów spraw zagranicznych stron układu. Załączek organizacyjnych struktur Związku Bałtyckiego stanowiło postanowienie o stałym urzędowaniu Rady Delegatów Państw Bałtyckich w Rydze i Rady Przedstawicieli Wojskowych, która po raz pierwszy zebrała się jeszcze jesienią 1920 r. aby opracować polsko-łotewsko- estońsko-fińską konwencję wojskową. W rezultacie toczących się obrad powstał wstępny projekt konwencji militarnej między Polską, Łotwą, Estonią, Finlandią i Ukrainą Petlury (Ukraińską Republiką Ludową). Projekt konwencji nakładał na

²⁰ J. Lubelski, *Związek Bałtycki i Trzecia Europa. Koncepcje reorganizacji Europy Środkowej w polityce zagranicznej II Rzeczypospolitej*, [w:] *Nowa Europa*. Przegląd Natoliński – periodyk CEN, nr Numer 1 (9)/2010, s. 186.

²¹ Palmer A. *Północne sąsiedztwo. Historia krajów i narodów Morza Bałtyckiego*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 2008, s. 335.

²² Lubelski J. *Związek Bałtycki i Trzecia ...*, s. 187–188.

²³ Ibidem, s. 189.

²⁴ Skrzypek A. *Związek Bałtycki: Litwa, Łotwa, Estonia i Finlandia w polityce Polski i ZSRR w latach 1919–1925*, Warszawa 1972, s. 13.

sygnatariuszy podjęcie działań wojennych w wypadku rosyjskiej agresji wobec któregoś z sojuszników. Przewidywano powołanie wspólnego wodza i wspólnej rady wojennej oraz opracowanie jednolitego planu wojennego i ujednolicone szkolenie wojska²⁵. Problem polegał jednak na tym, że w Finlandii wstrząśniętej wojną domową górę brało dążenie ku neutralności a następnie związaniu się z państwami skandynawskimi, nie zaś bałtyckimi. Łotwa i Estonia natomiast oglądały się na Litwę, która pozostawała z Polską w ostrym sporze o Wilno²⁶. Przeszkodą w szerokim porozumieniu był ostry spór Kowna z Warszawą. Do pewnego zbliżenia doszło w lutym 1920 r. kiedy Estonia i Łotwa formalnie uznały Litwę. Kolejnym krokiem było zaproponowanie przez Łotwę nowej formy Związku Bałtyckiego złożonego już tylko z trzech państw bałtyckich, ewentualnie z udziałem Finlandii, ale już bez Polski.

Warszawa próżno starała się doprowadzić do konferencji ministrów spraw zagranicznych państw bałtyckich. Dopiero w lipcu 1921 r. na skutek zabiegów dyplomacji fińskiej, doszło do spotkania w Helsinkach. Finowie wykazywali największe zainteresowanie uczestnictwem Polaków w Związku Bałtyckim. Jednym z efektów spotkania było uznanie potrzeby zawarcia traktatów handlowych, a także wymiany informacji i prowadzenia wspólnej polityki wobec Rosji Radzieckiej. Nie doprowadziło to jednak do poprawy relacji politycznych wśród potencjalnych sojuszników. Podczas kolejnego spotkania uzgodniono, głównie za sprawą fińskiego ministra spraw zagranicznych, że kolejne spotkania będą się odbywać także z udziałem Polaków.

Warszawa nie poprzestawała w wysiłkach utworzenia Związku Bałtyckiego. W efekcie wysiłków polskiej dyplomacji 13 marca 1922 r. w Warszawie doszło do zwołania konferencji ministrów spraw zagranicznych Finlandii, Estonii, Łotwy i Polski. W rezultacie kilkudniowych obrad, 17 marca 1922 roku podpisano układ składający się z dziewięciu artykułów, spośród których najważniejszymi z nich były artykuły 2 i 7. W art. 2 zobowiązano się nie zawierać żadnego układu, który byłby wymierzony w sposób bezpośredni albo pośredni przeciw jednemu z sygnatariuszy. Natomiast w art. 7 zobowiązano się, że w razie niezawinionego napadu na jednego z sygnatariuszy pozostali sojusznicy zachowają postawę życzliwą wobec państwa napadniętego i porozumieją się ze sobą co do koniecznych środków, które trzeba będzie przedsięwziąć²⁷. Od ostatniej ratyfikacji układ miał wejść w życie na okres pięciu lat, z możliwością milczącej zgody na coroczne przedłużenie. Jednak układ ten nie wszedł w życie ponieważ nie został ratyfikowany przez Finlandię. Główną przyczyną odrzucenia układów przez stronę fińską była obawa, że w wypadku ataku Niemiec na Polskę Finlandia zostałaby zobowiązana do walki z krajem, z którym chce utrzymać dobre stosunki²⁸.

Pewnego rodzaju poprawa klimatu wśród sygnatariuszy nastąpiła po spotkaniu w grudniu 1922 r. w Moskwie, w której uczestniczyły Polska, Finlandia, Łotwa, Litwa i Estonia. Rosjanie zaproponowali redukcję sił zbrojnych. Państwa bałtyckie w odpowiedzi zaproponowały pakt o nieagresji. W efekcie konferencja nie zakończyła się podpisaniem żadnego porozumienia, wzbudziła natomiast wątpliwości zaproszonych co do intencji gospodarzy postulujących osłabienie sąsiadów wobec swojej olbrzymiej przewagi militarnej. Konsekwencją konferencji w Moskwie było wzmocnienie sojuszu Polski z Bałtami. Już w marcu 1923 roku miała miejsce konferencja w Helsinkach, podczas której doszło do zawarcia umowy gospodarczej. W tym czasie związki Finlandii i Niemiec stawały się coraz wyraźniejsze. Idea związku z Polakami stawała się dla Finów coraz bardziej kłopotliwa. Kolejna konferencja trzech państw bałtyckich i Polski, już bez Finlandii, miała miejsce 16 lutego 1924 r. w Warszawie. Tematami rozmów były zagadnienia: współpracy gospodarczej, zbliżenia kulturalnego, wymiany informacji i aktualnej sytuacji politycznej regionu. Sprawy dotyczące wspólnych zobowiązań obronnych nie znalazły się w protokole końcowym z konferencji²⁹.

²⁵ Lubelski J. *Związek Bałtycki i Trzecia...*, s. 190.

²⁶ Wołos M. *Szkic o polskiej polityce ...*, s. 231.

²⁷ Lubelski J. *Związek Bałtycki i Trzecia...*, s. 210.

²⁸ Załącznik 2 do Układu pomiędzy Polską, Łotwą, Estonią i Finlandią. Warszawa 17 marzec 1922, [w:] J. Lubelski, *Związek Bałtycki i Trzecia ...*, s. 210.

²⁹ Kasekamp A. *Historia państw bałtyckich*, PISM, Warszawa 2013, s. 196–197.

Utworzenie Związku Bałtyckiego skazane było na niepowodzenie z kilku powodów. Najpoważniejszym z nich był stanowczy opór Litwy wobec jakichkolwiek związków z Polską. Drugim powodem był fakt istnienia w Finlandii silnej proniemieckiej partii. Kolejnym było wzrastające przekonanie Estonii i Łotwy, że ZSRR bardziej zagraża Polsce niż im samym. Ostatecznie wśród samych Polaków pojawiły się wątpliwości, czy polityczne i militarne ryzyko sojuszu z Estonią i Łotwą będzie proporcjonalne do pomocy, jaką mogą otrzymać z ich strony na wypadek ataku. W efekcie niepowodzenia projektu Związku Bałtyckiego w kolejnych latach nastąpiło dalsze rozluźnienie relacji pomiędzy niedoszłymi sojusznikami. Niepowodzenie planów Warszawy względem utworzenia Związku Bałtyckiego, jako organizacji bojowej, przyjęto w Moskwie z zadowoleniem³⁰.

Spśród państw bałtyckich najlepsze relacje łączyły Polskę z Estonią. Karol Pusta, minister spraw zagranicznych Estonii zaprojektował w 1925 r. układ polityczny, który miał doprowadzić do współpracy i regularnych konferencji szefów dyplomacji Finlandii, Estonii, Łotwy i Polski. Projekt zakładał istnienie na dwu- lub wielostronnych układów, które ściślej wiązałyby ze sobą umawiające się strony. W sierpniu 1925 roku Pusta pojechał do Helsinek, aby pozyskać przychylną Finów dla swojego projektu. Finowie nie byli zainteresowani propozycjami estońskiego ministra, który zaraz potem podał się do dymisji³¹.

Polska dyplomacja ponownie wyraziła zainteresowanie państwami bałtyckimi na początku 1927 r. tym razem od samego początku kategorycznie zaprzeczając przypisywanym stronie polskiej hegemonicznym intencjom. Nie przekonało to potencjalnych partnerów i nie spowodowało żadnych z ich strony reakcji. Zainteresowanie wyraziła jedynie Estonia, ale i w tym wypadku po podpisaniu w 1922 r. w Warszawie omawianego powyżej porozumienia oraz w 1927 r. traktatu handlowego i wreszcie w 1932 r. paktu o nieagresji, obydwa państwa wyczerpały istniejące możliwości, aby maksymalnie zacieśnić współpracę polityczno-gospodarczą i kulturalną. Podsumowując wysiłki związane z utworzeniem Związku Bałtyckiego należy wspomnieć, że we wrześniu 1934 roku Litwa, przystępując do porozumienia Łotwy i Estonii z 1923 roku, praktycznie przyczyniła się do zrealizowania koncepcji tzw. małego związku bałtyckiego skupiającego tylko trzy kraje bałtyckie.

Drugim projektem, w którym Polska starała się skupić m.in. państwa Europy Środkowo-Wschodniej w tym trzy kraje bałtyckie, była koncepcja utworzenia Trzeciej Europy nazywana też projektem Bloku Międzymorza, którą ze względu na brak dokumentu programowego trudno jest dokładniej opisać. Do realizacji projektu Trzeciej Europy mającego w swych planach skupiać państwa od Bałtyku po Adriatyk i Morze Czarne, niezbędne było porozumienie pomiędzy państwami leżącymi w tym obszarze, co wobec istniejących w tym czasie różnic pomiędzy nimi było zadaniem niemalże niewykonalnym. Ponadto na przeszkodzie tej koncepcji stanęła trudno dająca się wytłumaczyć, zwłaszcza z perspektywy czasu, postawa Anglii i Francji, najważniejszych wówczas państw Europy, wobec rosnących w siłę hitlerowskich Niemiec i realizowanej przez Berlin agresywnej wobec sąsiadów polityki.

Podsumowując należy jeszcze zauważyć, że pomimo wysiłków Warszawy w celu stworzenia sojuszu polityczno-wojskowego mającego przeciwstawić się zagrożeniu ze strony ZSRR, to w kwestii dotyczącej zapewnienia sobie bezpieczeństwa, państwa te ostatecznie zawierzyły Lidze Narodów. Gdy w połowie lat trzydziestych pozycja organizacji zaczęła słabnąć, państwa bałtyckie próbowały szukać ratunku w deklaracjach neutralności. Niestety jak się potem okazało nie zahamowało to zapałów ani ZSRR ani Niemiec. Wywalczoną z tak wielkim trudem niepodległość państwa bałtyckie utraciły po zaledwie dwudziestu latach. Podobnie jak Polska padły one ofiarami niemiecko-sowieckiej zmywy w sprawie podziału stref wpływów.

³⁰ Lubelski J. *Związek Bałtycki i Trzecia...*, s. 198.

³¹ Łukasik-Duszyńska M. *Brytyjskie poselstwo donosi. Posłowie brytyjscy wobec stosunków Polski z państwami bałtyckimi w latach 1920–1926*, Warszawa 2008, s. 216.

REFERENCES

1. Fyda, R. (1994). Emigracja polska w Estonii w latach 1918–1939. In *Nasza przeszłość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce* (Vol. 81) Kraków. Retrieved from http://naszaprzeszosc.pl/files/tom081_06.pdf. [in Polish]
2. Jękabsons, Ē. (2016). Początek stosunków Łotwy i Polski: pierwsze kontakty, wiosna–jesień 1919 roku, *Czasopismo Instytutu Historii UMCS RES HISTORICA*, 42 Retrieved from <https://reshistorica.journals.umcs.pl/rh/issue/view/202/showToc>. [in Polish]
3. Kasekamp, A. (2013). *Historia państw bałtyckich*. Warszawa : PISM. [in Polish]
4. Lubelski, J. (2010). Związek Bałtycki i Trzecia Europa. Koncepcje reorganizacji Europy Środkowej w polityce zagranicznej II Rzeczypospolitej. *Nowa Europa. Przegląd Natoliński – periodyk CEN*, 1 (9). [in Polish].
5. Łosowski, P. (1998). Polityka II Rzeczypospolitej wobec państwa sąsiednich. *Niepodległość i Pamięć*, (5, 4), 13. Retrieved from [http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Niepodleglosc_i_Pamiec/Niepodleglosc_i_Pamiec-r1998-t5-n4_\(13\)/Niepodleglosc_i_Pamiec-r1998-t5-n4_\(13\)-s43-56.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Niepodleglosc_i_Pamiec/Niepodleglosc_i_Pamiec-r1998-t5-n4_(13)/Niepodleglosc_i_Pamiec-r1998-t5-n4_(13)-s43-56/Niepodleglosc_i_Pamiec-r1998-t5-n4_(13)-s43-56.pdf). [in Polish].
6. Łukasik-Duszyńska, M. (2008). *Brytyjskie poselstwo donosi. Posłowie brytyjscy wobec stosunków Polski z państwami bałtyckimi w latach 1920–1926*. Warszawa. [in Polish].
7. Miknys, R. (2011). Ogląd historyczny stosunków polsko-litewskich na przebiegu wieków; publ. 19 czerwca 2011. *Polish American Congress*. Retrieved from <http://pacnorthjersey.org/oglad-historyczny-stosunkow-polsko-litewskich-na-przebiegu-wiekow/>. [in Polish].
8. Palmer, A. (2008). *Północne sąsiedztwo. Historia krajów i narodów Morza Bałtyckiego*. Warszawa : Wyd. Książka i Wiedza. [in Polish].
9. Portal Eesti.pl Retrieved from <https://www.eesti.pl/historia-relacji-polsko-estonskich-12017.html>.
10. Retka, D. (2015). Stosunki polsko-litewski w okresie międzywojennym, publ. 9 lutego 2015 Retrieved from [Historia.org.pl https://historia.org.pl/2015/02/09/stosunki-polsko-litewskie-w-okresie-miedzywojennym/](https://historia.org.pl/2015/02/09/stosunki-polsko-litewskie-w-okresie-miedzywojennym/). [in Polish].
11. Skrzypek A. (1972). *Związek Bałtycki: Litwa, Łotwa, Estonia i Finlandia w polityce Polski i ZSRR w latach 1919–1925*. Warszawa. [in Polish].
12. Wołos, M. (2009). *Szkic o polskiej polityce zagranicznej w międzywojennym dwudziestoleciu*, [red:] K. Persak, P. Machcewicz, *Polski wiek XX – Dwudziestolecie*, Bellona. [in Polish].

Славомир ПЬОТРОВСЬКИЙ,
Доктор, ад'юнкт
Академії Військового мистецтва,
Варшава, Польща,
e-mail: bnslawek@poczta.fm

ПОЛЬСЬКА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЩОДО БАЛТІЙСЬКИХ ДЕРЖАВ
У МІЖВОЄННЕ ДВАДЦЯТИРІЧЧЯ

Після відновлення незалежності в 1918 році польська держава, крім необхідності побудови державного апарату, була змушена боротися за свої кордони, а потім і за їх визнання на міжнародній арені. Ще одним надзвичайно важливим завданням польської дипломатії було питання створення системи союзів, яка би дала Польщі та нововідродженим державам гарантії безпеки субрегіону. Із цією метою у перші роки після закінчення війни Варшава посилено прагнула створити постійну форму політичного та військового співробітництва в межах субрегіону Центрально-Східної Європи та Балтійського моря. У Варшаві 17 березня 1922 р. Польща, Латвія, Литва, Естонія та Фінляндія навіть підписали угоду, яка в далекосяжних планах польського Міністерства закордонних справ повинна стати кроком до створення т. зв. Балтійського союзу. Однак проблема полягала в тому, що в той час у Фінляндії велику роль відіграла тенденція до зміцнення співпраці зі скандинавськими країнами та бажання прийняти політику нейтралітету. Литва, однак, не бажала надалі зміцнювати відносини з Польщею, з якою вона залишалася в конфлікті після окупації Вільнюса у квітні 1919 р. військами генерала Лучана Желіговського. Цей факт викликав хвилі критики щодо Варшави у Західній Європі. Можливість покращити імідж з'явилася у січні 1923 року, коли Литва усунула французький гарнізон та анексувала т. зв. Клайпедський край. Урівноважена та спокійна реакція Варшави на литовські кроки була позитивно оцінена західними державами.

Хоча жодна з концепцій побудови альянсу, здатного протистояти Радянській Росії і таким чином запевнити безпеку собі та своїм союзникам, не була втілена в життя, однак їх аналіз сьогодні дозволяє висунути тезу про те, що доля цієї частини Європи ніколи не була байдужою для Польщі. Вона завжди була пов'язана з безпекою усього субрегіону, про що свідчить нинішня політична та військова прихильність у формі бойових груп батальйонів як частини ініціативи НАТО, як посилені Розширена Присутність.

Ключові слова: політика безпеки; європейська безпека; країни Балтії; військове співробітництво в Європі.

Stawomir PIOTROWSKI,
Doctor (PHD in History),
Academy of War Arts,
Warsaw Poland,
e-mail: bnslawek@poczta.fm

**POLISH FOREIGN POLICY WITH REGARD TO THE BALTIC STATES
IN THE INTERWAY OF THE INTERWAR**

After regaining independence in 1918, the Polish state, apart from the necessity of building a state apparatus, was forced to fight for its borders and then for their recognition on the international arena. Another extremely important task of Polish diplomacy was the issue of creating a system of alliances that would give Poland and the newly revived states of the subregion security guarantees. To this end, in the first years after the end of the war, Warsaw intensively sought to create a permanent form of political and military cooperation within the Central and Eastern Europe subregion and the Baltic Sea. In Warsaw, on March 17, 1922, an agreement was signed by Poland, Latvia, Lithuania, Estonia and Finland, which in the far-reaching plans of the Polish Ministry of Foreign Affairs was to be a step towards establishing the so-called of the Baltic Union. The problem, however, was that in Finland at the time, the tendency to strengthen cooperation with the Scandinavian countries and the desire to adopt a policy of neutrality played a large role. Lithuania, however, was not willing to further strengthen relations with Poland, with which it remained in conflict after the occupation of Vilnius in April 1919 by the troops of General Lucjan Żeligowski. The fact that Vilnius was captured by Polish troops aroused waves of criticism in Western Europe towards Warsaw. The opportunity to improve the image came in January 1923, when Lithuania removed the French garrison and annexed the so-called Klaipeda country. Warsaw's balanced and calm reaction to Lithuanian moves was positively assessed by the Western powers.

Although none of the concepts of building an alliance capable of opposing Soviet Russia and thus ensuring the security of itself and its allies has not been implemented, their analysis today allows us to put forward the thesis that the fate of this part of Europe has never been indifferent to Poland and it has always been associated with security of the entire subregion, as evidenced by the current political and military commitment in the form of battalion battle groups under the NATO initiative known as enhanced forward presence (eFP).

Key words: security policy; European security; Baltic States; military cooperation in Europe.

Рецензенти: *Котляр Ю., д-р іст. наук, професор;
Левченко Л., д-р іст. наук, професор.*